

En resa genom historiens vingslag

Tisdag morgon kl 07.15 vid "Gamla Järnvägsstationen" avgick bussen med ett gäng resenärer för att hämta upp ytterligare pensionärer vid ett par samlingsplatser till, för att sedan styra kosan upp mot Falun. Det var en lite gråmulen och regntung morgon med vind i tallarna, men som tur är, inte så kallt. Det är den första längre resan efter SPF's sommaruppehåll och resan går med destination Falun och därefter Sundborn. Vi är ett dryga 50-tal pensionärer som stiger på bussen för att så småningom få en dos "Svensk Historia".

Vi stannar efter ca 1 $\frac{1}{2}$ timma alldeles utanför Avesta för en god kopp kaffe och jättegod macka.

Vi lämnar Rembostugan och fortsätter färden mot Falun. Vi är i goda händer då vi har en gammal bekant som kör bussen, Micke, han var ju med oss även då vi reste "Vättern Runt".

Under resan får vi lite fakta av vår reseledare, som idag är Sonja Österling-Rittgård.

När vi kommer till Falun delas vi upp i två grupper, där den ena gruppen tillsammans med en guide skall besöka gruvan, vilket

var dryga 20-talet. Andra föredrog att sitta i bussen på en guidad tur runt gruvområdet.

Falu koppargruva är en gruva belägen ca en kilometer sydväst om Falun. Gruvan var Sveriges största koppargruva och är sedan år 2002 ett av Sveriges idag 13 världsarv. Förutom koppar har i gruvan även brutits sulfidmalmer, zink, bly, vismut, silver och guld. Guld har även så sent som nu i sommar varit föremål för brytning, detta av ett Australiensiskt företag.

När gruvan för första gången träder fram i skrivna dokument år 1288 hade den redan blivit ett riksintresse.

Sägnen säger att bocken Kåre är den som var orsak till att gruvan hittades. Det sägs att bocken gned sina horn mot det hårda underlaget och på så vis kom berget i dagern och då upptäcktes att det fanns koppar.

Då man år 1719 tömde en 500 fot djup sänkning, Mårdskinnsgruvan, som i många år stått under vatten, påträffades där liket av en gruvarbetare Mats Israelsson, vanligen kallad Fet-Mats, som 49 år tidigare begivit sig ensam ned i tunna och då omkommit. Vid upptagandet var den av det vitriolhaltiga vattnet genomlakade kroppen ännu mjuk. Han var fortfarande kvar i samma ålder han varit när han omkommit, det blev en märklig upplevelse för hans fästmö som vid det här laget hade hunnit bli gammal.

När man så här efteråt beskriver hur det var att arbeta i gruvan kan man uttrycka det på följande sätt, och detta är citerat ur Carl von Linnés beskrivning.

Under sin Dalaresa sommaren 1734 besökte han området, vilket fick håret att resa sig på hans huvud. Botanikern fann en steril grusmark förödd av den svavelaktiga, vitriolfrätande koppar-röken, som "*Vulcani kåppar-gåssar antände wid Fahlun*". När han närmade sig staden kände han den starka svavellukten stiga upp från väster.

Han begav sig ner i de underjordiska mullvads-gångarna och upptäckte 1200 ljusskygga, liksom dömda på livstid, svarta djävlar omgivna av mörker, sot och rök. Slut citat.

Den intensiva brytningen resulterade i det stora raset den 25:e juni år 1687. En stor del av gruvan rasade ihop och tre stora dagbrott förenades och bildade den jättelika *Stora Stöten*. Mirakulöst nog omkom ingen i raset eftersom helgdagar, bönedagar och söndagar var arbetsfria vid gruvan och den här dagen var det midsommardagen.

Vid en ceremoni den 8 december 1992 sköts den sista salvan i gruvan. Därmed upphörde malm-brytningen i gruvan. Idag är gruvans enda industriella produkt pigment för framställning av Falu Rödfärg.

Förutom Falu rödfärg kan väl i det här sammanhanget också nämnas falukorven. Vid Falu koppargruva användes linor av tvinnad oxhud för att hissa upp kopparmalmen. Oxarna kom från Småland i stora karavaner och slaktades vid framkomsten till Falun.

Köttet saltades och röktes. Under 1500-1600-talet lärde de mångkunniga tyskarna, som hade stort inflytande vid gruvan, svenskarna att göra god korv av det rökta oxköttet.

På 1870-talet tog Anders Olsson, Melker Olssons far, upp traditionen att röka kött i sitt enkla slakteri. Den rökta korven utvecklades omkring 1890 till Falukorv, som förmodligen är Sveriges mest populära maträtt.

Melkers är än idag ensamma om att tillverka falukorv där den skall tillverkas - i Falun.

Efter att också besökt bl. a. museét och tittat på lite film etc, började det kurra rejält i magen och vi tog oss då till värdshuset för att avnjuta en förträfflig lunch. Efter lunchen hade vi ytterligare en stund för lite studier och annat.

Vi satte oss nu åter i bussen för att ta oss till Sundborn, gården där Carl Larsson med familj tillbringade många lyckliga och förmodligen också lyckosamma år.

Carl Larsson som föddes i maj 1893 i Gamla Stan i Stockholm, var en svensk konstnär och kanske den mest folkkäre. Räknas som en av Sveriges mest betydelsefulla akvarellmålare. Han är känd för sina akvareller av idylliskt familjeliv.

Sundborn var under början av 1900-talet Sveriges mest kända hem. Konstnärsparet Carl och Karin Larsson skapade här ett inredningsideal som sedan dess har fått stå som urtypen för svenskheten.

Carl Larsson (1853-1919). Hans konstnärliga begåvning förde honom till Konstakademien där han studerade samtidigt som han försörjde sig genom arbete som illustratör.

Hustrun Karin (1859-1928) hade också utbildats vid Konstakademien. Hon fick ärva "Lilla Hyttnäs" i Sundborn i gåva av sin far. Karin lämnade genom giftermålet konstnärskarriären. Paret fick 7 barn.

Carls målningar och Karins handarbeten fanns överallt i hemmet. Tillsammans med Carl kom Karin att åstadkomma ständigt föränderliga konstverk. Stramt och färgstarkt ritade hon möbler, vävde färger och broderade textilier till huset i Sundborn.

Det fanns också verk av andra konstnärer i hemmet t ex av Zorn. Han hade haft med sig tavlor som presenter vid sina besök i paret Larssons hem.

Efter Carl och Karin Larssons död skänkte barnen sina arvslotter till Carl och Karin Larssons släktförening, som nu förvaltar och vårdar "Lilla Hyttnäs".

Alla dagar har ett slut, så även denna fantastiska dag. Efter en snabb fika satte vi oss i bussen för att återvända hem. Hemresan hem gick väldigt fort, inte på grund av fortkörning utan på grund av att vi hade roligt och många glada skratt hördes.

En eloge till vår eminenta resekommitté som så väl planerat och genomfört även denna resa.

Yvonne Lindström